

No. LXVI, MARTII MMXXII

ISSN: 2001-9734
ISBN: 978-91-89331-42-6

ACTA ACADEMIAE STROMSTADIENSIS

Jens Allwood, Magnus Gunnarsson

Bildning en begreppsanalys

GOTHENBURG PAPERS IN THEORETICAL LINGUISTICS

S29.

JENS ALLWOOD & MAGNUS GUNNARSSON

BILDNING – EN BEGREPPSANALYS

APRIL 2003

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	<i>1</i>
<i>1. Analys av begreppet bildning</i>	<i>2</i>
<i>Etymologi</i>	<i>2</i>
<i>Avledning och sammansättning</i>	<i>3</i>
<i>Begreppet bildnings semantiska fält</i>	<i>4</i>
<i>Betydelsepotential</i>	<i>9</i>
<i>Samförekomster</i>	<i>12</i>
<i>Motsatser och alternativ till bildning</i>	<i>13</i>
<i>Egenskaper hos bildning</i>	<i>14</i>
<i>Processrelaterade relationer</i>	<i>15</i>
<i>2. Betydelsepotential för utbildning</i>	<i>24</i>
<i>Samförekomster</i>	<i>27</i>
<i>Alternativ till utbildning</i>	<i>28</i>
<i>Egenskaper hos utbildning</i>	<i>28</i>
<i>Processrelaterade relationer</i>	<i>30</i>
<i>Sammanfattning</i>	<i>43</i>
<i>Bibliografi</i>	<i>45</i>
<i>Appendix 1: Konkordans för bildning</i>	<i>46</i>
<i>Appendix 2: Konkordans för utbildning</i>	<i>65</i>

Inledning

Inläring och lärande är grundläggande processer för att skapa, vidmakthålla och vidareutveckla livskvalitet på såväl individuell som kollektiv nivå. Inläring och lärande är på så sätt förutsättningar för individers möjligheter att bli delaktiga i en eller flera kulturer och samhällen.

Frågor om hur inläring och lärande bäst skall ordnas av och för olika grupper av människor har säkerligen diskuterats under större delen av mänsklighetens historia.

Hur skall föräldrar, skola och massmedier bäst ge nya generationer tillgång till livskvalitet och delaktighet i ett samhälles politiska liv eller ansvarigt medborgarskap innefattande såväl rättigheter som skyldigheter? En av kärnfrågorna i denna diskussion rör valet mellan bildning och utbildning.

Det finns flera skäl till att denna fråga aktualiserats just nu. Några av dessa är:

Ett mycket större antal människor tillbringar idag en mycket större del av sitt liv inom samhälleligt organiserat lärande än för hundra eller t o m femtio år sedan. 1955 gick t ex 2% av alla ungdomar i Sverige vidare till universitet. Idag gör 40% det. Detta innebär att en stor del av befolkningen tillbringar 15-16 år eller ännu mer av sitt liv och i stort sett hela sin ungdom inom samhälleligt organiserat lärande. Hur detta lärande är organiserat är därför väsentligt.

Ett andra skäl är att världens samlade vetande idag inrymmer mycket som är oerhört komplext och specialiserat. Detta har lett till att samhälleligt lärande oftast är organiserat i form av ”utbildning” som inte ger överblick utan snarare ger specialiserad kompetens.

Ett växande antal människor känner därför att specialisering behöver kompletteras med generalisering och överblick.

Ett tredje skäl är att specialisering ofta är förbunden med behov som kan förknippas med ett visst yrke eller karriär, där specialiseringen upplevs vara nödvändig för yrkesmässig kompetens. Samtidigt har vi, för att upprätthålla kollektiv livskvalitet utöver enskilda yrken och karriärer, behov av människor som kan se utöver sina egna snäva yrkes- eller karriärintressen och på så sätt delta i samhällslivet som ansvariga medborgare. För detta krävs överblick och vidare intressen än enbart vad som gäller den egna karriären. Det blir då ett problem att skolan idag enligt många åsikt mer stöder behovet av specialiserad utbildning än behovet av bildning som ger överblick och bredare engagemang.

Ett fjärde skäl till att frågan om bildning och utbildning aktualiserats är att den ökande komplexiteten i vårt vetande i kombination med den ökade komplexiteten i vår globala samhälleliga organisation gör det allt svårare att förutse våra framtida behov av vetande.

Det kommer i stigande utsträckning att behövas nya oväntade kombinationer av insikter, öppenhet för oväntade komplikationer och sist men inte minst en god språk- och kommunikationsförmåga. Möjligheten att vi får människor som har dessa egenskaper är troligen större om vi har organiserat samhälleligt lärande så att det är möjligt för individer att fritt efter eget kynnne och intresse få söka kunskap och kombinera insikter från olika håll än om vi tvingar alla in i en industriinspirerad utbildningsprocess där alla utbildningsinslag är bestämda av specialiserade yrkesbehov.

Ett sätt att tydliggöra den problematik som ovan skisserats är att ställa begreppen ”bildning” och ”utbildning” mot varandra. Utbildning får då stå för ett mera bundet, specialiserat och yrkesbundet lärande medan bildning får stå för ett mera fritt, öppet och överblicksriktat lärande. Eftersom många anser att vi betonar utbildning mer än bildning i hela skolväsendet kan det vara på sin plats att lite närmare granska de två begreppen. Vi börjar med begreppet "bildning", som vi vill fokusera på eftersom det under senare år något ställts åt sidan av "utbildning". Vi använder sedan analysen av bildning för att kontrastivt belysa begreppet utbildning.

1. Analys av begreppet bildning

Vi börjar alltså med att analysera begreppet bildning. Utgångspunkten för analysen kommer att vara språkliga ord och uttryck som innehåller stammen – *bildning*. Man kan eventuellt ifrågasätta denna utgångspunkt genom att hävda att ett begrepp är någonting mer än de språkliga uttryck som manifesterat det. Beroende på hur man definierar begrepp kan detta möjligen vara korrekt. Frågan är bara hur man i så fall kommer åt dessa aspekter? Att analysera andra uttrycksmedel än språkliga såsom bild, skulptur och musik är kanske en möjlig väg. Man skulle i så fall oberoende av språk kunna etablera direkta relationer mellan dessa uttrycksmedel och begreppet bildning eller eventuellt, om det visar sig omöjligt åstadkomma detta, genom en kombination av språk och andra uttrycksmedel.

När det gäller språk är relationen mer direkt. Man kan t o m hävda att bildningsbegreppet är språkberoende. Det kanske bara finns inom det svenska språket och den svenska kulturen. Det språk som ligger närmast svenska när det gäller begreppet bildning verkar vara tyska med ordet *bildung* varifrån svenska lånat in ordet *bildning*. Danska och norska har valt en annan rot – *danning*, *dannelse* för att utveckla ett snarlikt begrepp. Engelska ligger lite längre ifrån med t ex *liberal arts education* där redan det faktum att en fras (tre ord) måste användas visar på svårigheten att hitta en direkt motsvarighet till det svenska *bildning*.

Nedan kommer vi nu att analysera begreppet bildning på fyra olika sätt: etymologi, ordbildning, semantiskt fält och betydelsepotential. För en beskrivning av analysmetoden se (Allwood 1989).

Etymologi

Om vi ser på ordet *bildning*:s historia är det en participform av *bilda*, som i sin tur är en avledning av *bild* med betydelsen ”bild” eller ”beläte” (t ex gudabeläte) som troligen är en avledning från *bila* med betydelsen klyva och *ið* (particip) bil-ið (det tillhuggna).

En annan möjlighet är att "beläte" lånades in på fornsvensk tid från forntyskans "bilithi", med, som det står i Nationalencyklopedins ordbok (1996), "anslutning till 'läte' i betydelsen 'uppförande'".

I slutet av 1700-talet börjar *bilda* och *bildung* under inflytande från tyska användas i betydelsen "själsodling" eller "utbildning av andliga krafter". Detta bruk stöds av att *bildning* ofta blir en översättning av det latinska ordet *formatio* som just kan användas för att syfta på formandet av en individ genom lärande. Denna användning stöds även senare genom översättning av det tyska ordet *gebildet* som mer eller mindre är synonymt med svenska *bildad*.

Avledning och sammansättning

Ur ordbildningssynpunkt kan *bildning* via verbet *bilda* relateras till roten *bild*, även om det möjliga historiska betydelsesambandet försvagats. Detta samband finns dock i viss mån i ord som *avbilda*, *förebild*, *bildlig* och *bildlik*. I dessa former finns den ikonografiska (från grekiskans *ikon* = bild) betydelsen hos bild bevarad. I övriga former finner vi den betydelse av skapande och formande, inte minst andlig sådan, som är huvudintresset för vår analys. Dessa ordformer (som alla kan relateras till stammen *bilda*) är *bildad* (resultativ egenskap) och *bildning* (reifiering av processen och dess produkt) men kanske även *bildare* (person (agent) som bildar) och *bildande* (dynamisk egenskap) eller sammansättningar som *bildbar* (möjlig att bilda).

I tabell 1 nedan jämförs nu de fem verben *avbilda*, *allmänbilda*, *folkbilda*, *fortbilda* och *utbilda* som alla kan betraktas som avledda ur verbet *bilda*.

Tabell 1: Jämförelse av verben *bilda*, *allmänbilda*, *folkbilda*, *fortbilda*, *utbilda* och *avbilda*.

Rot	Process	Egenskap	Tillstånd	Agent	Produkt	Potential
Bild	bilda bilda sig	bildad bildande	bildning	bildare		bildbar bildningsbar
	allmänbilda allmänbilda sig	allmänbildad allmänbildande	Allmän- bildning	allmän- bildare		
	folkbilda	folkbildad folkbildande	folkbildning	folkbildare		
	fortbilda fortbilda sig	fortbildad fortbildande	fortbildning	fortbildare		
	utbilda utbilda sig	utbildad utbildande	utbildning	utbildare		utbildbar utbildnings- bar
	avbilda	avbildad	avbildning	avbildare	avbild	avbildbar avbildnings- bar

En del av ordformerna i tabellen är möjliga men ovanliga som *allmänbilda*, *folkbilda* och *fortbilda*. Två av dessa är vanligare som reflexiva verb *allmänbilda sig* och *fortbilda sig*, vilket även gäller verbet *bilda* (d v s *bilda sig*) i betydelsen ”andligt formande”. Det tycks som agenten själv helst ska vara objekt. Jämför satsen *jag vill bilda mig* med satsen *jag vill bilda dig*. Däremot kräver inte *utbilda* på samma sätt reflexiv form. Det tycks vara lättare att *utbilda* någon. Åtminstone är det lika lätt att *utbilda någon* som att *utbilda sig*. Begreppet ”bildning” tycks kräva egenkontroll på ett starkare sätt än ”utbildning”.

Även ordformerna *folkbildad* och *fortbildad* är ovanliga. Troligen är detta p g a de möjligen negativa värderingar som knyts till dessa egenskaper. Jämför *han är bildad* med *han är folkbildad* eller *han är fortbildad*.

Tabellen visar också klart att de tre mest fullständiga stammarna ur ordbildningssynpunkt är verben *bilda*, *utbilda* och *avbilda*. Detta är troligen därför de tre verb som betecknar de lärandeprocesser som kulturellt är de mest centrala.

Tabellen visar också hur *bildning* genom att relateras till processen ”bilda” ingår i en familj av begrepp som alla kan relateras till denna process. ”Bilda” kan relateras till två egenskaper, ”bildad” (slutresultat hos den som bildas eller bildar sig) och ”bildande” (dynamisk egenskap hos något som underlättar att bilda sig eller bildas). Processen kan vidare holistiskt reifieras genom begreppet ”bildning” som gör processen till ett tillstånd med fokus på de resultat den ger, innefattande eventuella instrument och procedurer som används i processen. Vidare finns möjlighet att tala om agenten för processen, ”bildaren”, d v s den som bildar eller ger (orsakar) bildning. Genom sammansättningar som t ex *bildbar* kan man sedan tala om möjligheten till bildning hos den person som skall bildas. Ordet *bildning* behåller som ordtyp möjligheten att i kontext specificeras både som process och produkt, även om det tycks vara produktbetydelsen som är den mest använda.

Begreppet bildnings semantiska fält

Att studera ett ords (och därmed också ett begrepps) semantiska fält är att studera hur ordet förhåller sig till andra ord som är betydelsemässigt relaterade till det ord man är intresserad av. Ett sätt att relativt snabbt få fram sådana betydelsemässigt relaterade ord är att använda en sk tesaurus eller synonymlexikon. Nedan kommer vi nu att redovisa ett antal ord som enligt Brings tesaurus från 1930 (Bring 1930), och i mindre mån från Strömbergs synonymordbok (Strömberg 1995), är relaterade till bildning. Vi kommer även att använda sammansättningar med roten *bildning*- hämtade ur en korpus bestående av nutida svenskt tidningsspråk (Göteborgsposten 1993- maj 2001, Helsingborgs Dagblad 1994-2001), se appendix 1.

Analysen av det semantiska fältet innebär att försöka hitta de dimensioner som relaterar de olika orden till varandra. En första fråga att ta ställning till är om det ord vi analyserar är homonymt eller om det inrymmer flera olika betydelser som är så olika att de bör skiljas åt. I fallet *bildning* beror svaret på om vi tar med sammansättningar som *avbildning* och *efterbildning*. Dessa båda ord motiverar att vi kan utskilja två betydelser.

1. Efterlikna som finns i sammansättningar som *avbildning* och *efterbildning*
2. Skapa som vi nedan ska se kan *bildning* specificeras med avseende på många olika typer av skapande. Ordet *bildning* kan också relateras till andra allmänna ord för "skapande" som *forma*, *dana*, *göra*, *framställa*, *starta*, *producera*, *åstadkomma*, *alstra* och *inrätta*.

Låt oss nu något närmare studera hur betydelse nummer 2, "skapande", kan specificeras på ett stort antal möjliga typer av skapande. Exempelen är vad det gäller sammansättningar hämtade ur den ovan beskrivna tidningskorpusen och för övrigt ur (Bring 1930) och (Strömberg 1995).

- (i) Andligt – individuellt, t ex: hennes bildning
– kollektivt, t ex: folkbildning

De flesta sammansättningarna med *bildning* är ospecificerade för om de skall användas individuellt eller kollektivt. Detta gäller t ex *bildning*, *utbildning*, *allmänbildning*, *fortbildning*, och *skolbildning*, som kan användas på båda sätten. Detta är bildning i den betydelse vi främst undersöker i denna artikel. Andra innebörder förekommer under (ii)-(vi) nedan.

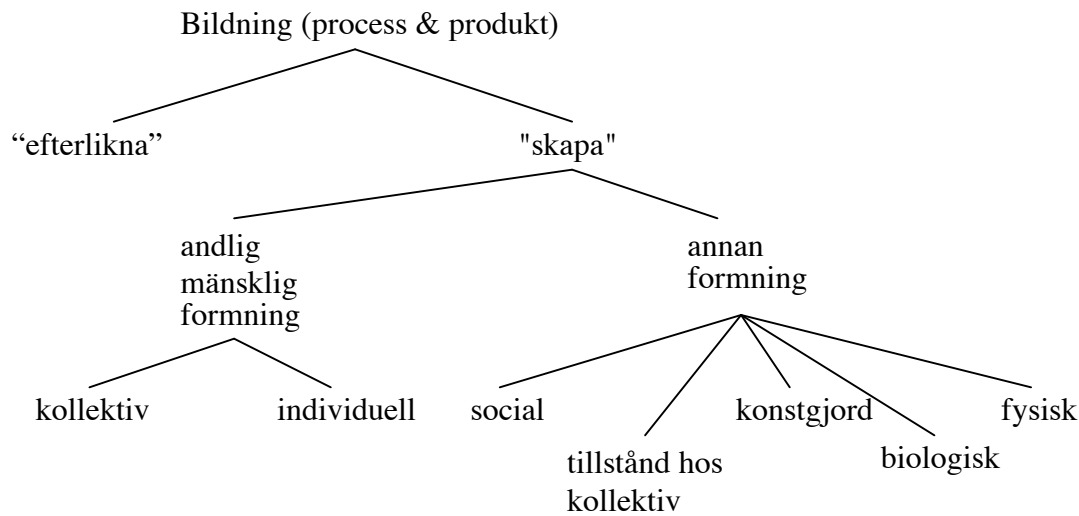
- (ii) Socialt, t ex: *gruppbildning*¹, *gängebildning*, *familjebildning*, *partibildning*, *klickbildning*, *kartellbildning*, *frontbildning*, *statsbildning*, *köbildning*.
- (iii) Tillstånd eller egenskap hos kollektiv, t ex: *förmögenhetsbildning*, *prisbildning*, *lönebildning*, *idealbildning*, *mytbildning*, *legendbildning*, *teoribildning*, *ryktesbildning*, *åsiktsbildning*, *opinionsbildning*, *vanebildning*, *ordbildning*.

En del av dessa ord kan möjligen också användas om skapande av tillstånd eller egenskaper hos en individ, t ex *idealbildning*, *teoribildning*, *åsiktsbildning* och *vanebildning*.

- (iv) Konstgjort, t ex: *fastighetsbildning*, *torgbildning*
- (v) Biologiskt, t ex: *antikroppsbildning*, *bakteriebildning*, *missbildning*, *nervbildning*.
- (vi) Fysiskt, t ex: *isbildning*, *sprickbildning*, *smogbildning*, *syrabildning*.

¹ Den primära tolkningen av detta uttryck är inte "bildning hos en grupp" utan "skapande av en grupp".

Övergripande har vi alltså följande struktur

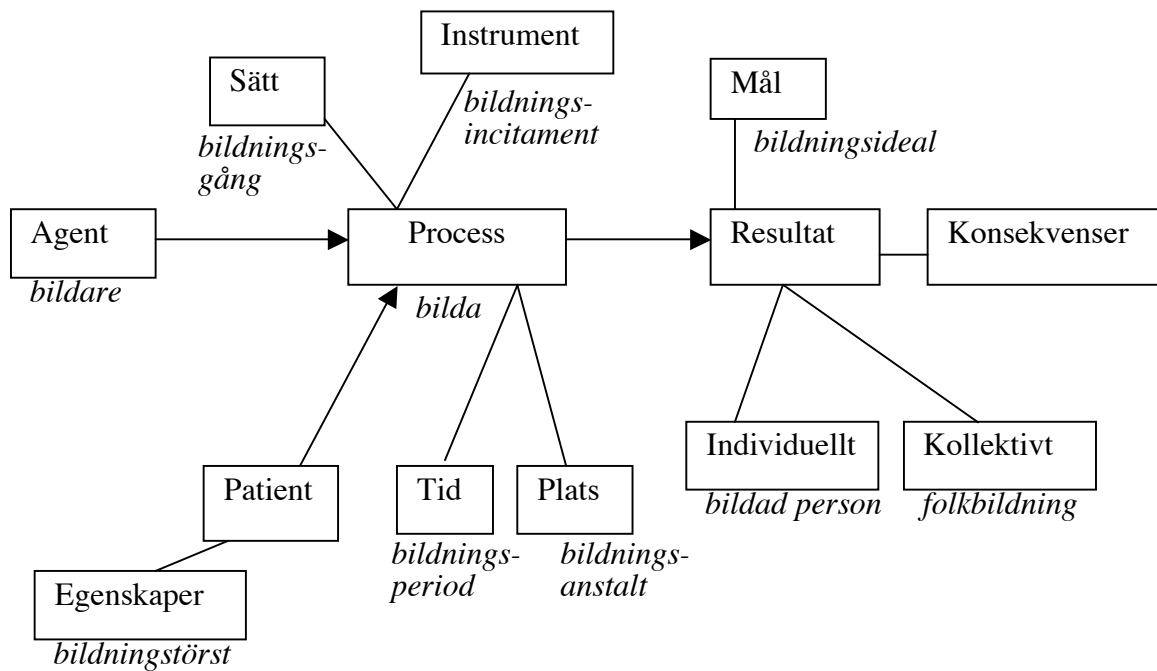
Figur 1: Övergripande semantiskt fält för "bildning"

När det gäller ord som kan associeras med de båda huvudbetydelseerna kan de associeras med såväl processord som produktord. Ifrån (Bring 1930) och (Strömberg 1995) får vi på så sätt följande par av ord: *avbilda – avbild, skapa – skapelse, forma – formation (formning), gestalta – gestalt (gestaltning), dana – daning, producera – produkt, åstadkomma – åstadkommande, alstra – alstring* och *stifta – stiftelse*. Alla orden kan dessutom associeras till undertyper av "skapelse" som liknar de vi nedan redovisar för *bildning*. Genom produktorden uppstår en ytterligare förbindelse med ord som anger övergripande egenskaper hos produkten t ex *struktur, konstruktion, form* eller *morfologi*. Åtminstone ett ord, *nybildning*, används företrädesvis om annan formning än andlig mänsklig formning

Låt oss nu något närmare analysera bildning i betydelsen "andlig mänsklig formning", dvs någon sorts andligt formande av individer genom lärande och erfarenhet. Inledningsvis kan vi notera att denna process inte bara kan äga rum enskilt utan även kollektivt som i "folkbildning", som kan ses som en kollektivt omfattad individuell bildning. Den skiljer sig därmed från kollektiva andliga fenomen som myter eller rykten vilka har en lösare bindning till enskilda individer.

För "mänsklig andlig bildning" är det möjligt att arrangera orden i detta begrepps semantiska fält på ett sätt som använder sig av begreppsliga komponenter som vi använde i diskussionen av ordbildningen för *bildning* ovan (se tabell 1). Dvs vi tar vår utgångspunkt i "bilda" som process och försöker relatera de aktuella orden till de begreppsliga roller och dimensioner, "bildning" som process aktualiserar.

Figur 2 nedan visar den struktur vi på så sätt kan ge åt det semantiska fältet för "bildning".

Figur 2: Ett semantiskt fält för "bildning".

Om vi grupperar ord som är betydelsemässigt relaterade till begreppet "bildning" enligt dessa roller och dimensioner får vi följande grupper av ord. Terminologin "agent", "patient" kommer från teorin om "semantiska roller", se t ex (Fillmore 1968), och har ingenting med spioner, försäljning eller sjukvård att göra.

Agenter (de som ger bildning)

Bildningsförbund, bildningsorganisationer, folkbildare, bildningsverksamhet

Patienter (de som bildar sig/bildas)

Intressant nog finns inga ord som innehåller roten *bild-* för dem som ska undergå bildningsprocessen. Man får utnyttja ord som elev, student, etc. Däremot finns många ord för egenskaper hos dessa personer.

Egenskaper hos patienter

bildbar, obildbar, bildningstörst, bildningsbehov, bildningslust, bildningssökande talang, begåvning, lärlig, mottaglig, kunskapssökande

Bildningsprocessen (inklusive sätt)

studium, forskning, fostran, utveckling, utbildning, uppfostran, edukation, undervisning, handledning, upptuktelse, tillhyfsning, övning, bildningsverksamhet, bildningsgång, bildningsväg, bildningsresa

Innehåll och begränsningar på processen

seder, sedvänjor, normer

Instrument

bildningsincitament

Mål

bildningsideal

Tid

bildningsperiod

Plats

bildningsanstalt, bildningsinstitution

Resultat på individuell eller kollektiv nivå

kompetens, kunnighet, skicklighet, grundlighet, lärdom, skolbildning, upplysning, vetande, kunskap, förfining, kvickhet, praktiskhet, duglighet, lämplighet smak, vitterhet, behag, polityr, belevnhet, livsduglighet, elegans, hövlighet, finess, bildningshögfärd, bildningsnivå

Kollektiv nivå

folkbildning, folkvett, folkskick, civilisation, kultur, odling

Person som exemplifierar resultat av bildning

bildad, bildningsaristokrat, dilettant, libhaber, belletrist, obildad, vårdad, fin, beläst, lärd, intellektuell

Konsekvenser av resultatet av bildning

trevnad, glädje, nöje, tillfredsställelse

Vi kan se att de roller och dimensioner där det finns flest ord relaterade till "bildning" är ord relaterade till processen själv, ord för resultat av processen och ord relaterade till egenskaper hos de personer som skall bilda sig eller bildas. Vi ser vidare att de flesta ord som är relaterade till resultatet av bildning är positiva.

Några intressanta undantag är *bildningshögfärd*, *bildningsaristokrat* och *obildad* som visar att bildning har kunnat användas för att skapa eller förstärka statuskillnader. Ord som *dilettant*, *libhaber* och möjligen även *belletrist* visar också att bildning ibland förknippas med något amatörmässigt och oprofessionellt. Ingen av dessa negativa konsekvenser tycks på samma sätt vara förknippade med utbildning. De positiva egenskaperna har flera dimensioner som t ex kognitiv förmåga, social kompetens, allmän orientering och en viss etisk känslighet. Man kan därför fråga sig om man verkligen inte kan vara bildad och samtidigt dum, oinformerad, ohövlig eller omoralisk. De två första egenskaperna, "dum" och "oinformerad", är kanske något svårare att förena med begreppet bildning än de två senare, "ohövlig" och "omoralisk".

Efter att nu ha presenterat en analys av hur begreppet "bildning" kan relateras till andra begrepp som betydelsemässigt ligger "nära" begreppet, fortsätter vi i nästa stycke med att studera de begreppsliga dimensioner som kan upptäckas genom en analys av hur ordet *bildning* används i nutida svenskt tidningspråk.

Betydelsepotential

Låt oss nu gå vidare genom att analysera hur ordet (och begreppet) *bildnings* betydelsepotential, d v s alla de betydelser som ordet potentiellt kan användas för att uttrycka (eller de sätt på vilka begreppet kan bestämmas). Se (Allwood 1989). Detta gör vi genom att analysera hur det används i svenskt nutida tidningspråk, vilket i vårt fall representeras av samtliga tidningstexter från Göteborgsposten (1993- maj 2001) och Helsingborgs Dagblad (1994-2001). Nedan redovisar vi vad en analys av ordets användning visar oss om de begreppsliga dimensioner och egenskaper som verkar förknippas med ordet/begreppet i nutida svensk kultur. Analysen redovisas under rubriker som anger olika sätt att bestämma begrepp.

Klassificering

Det första sättet att bestämma begrepp är klassificering. Vilken sorts företeelse är bildning? I många texter klassificeras "bildning" på olika sätt. I tabell 2 redovisar vi hur bildning klassificerats i vårt material.

Tabell 2: Klassificering av "bildning".

Överordnad företeelse	Frekvens
kultur	1
begrepp	2
klassiskt begrepp	1
humanistiskt värde	1
gammalt värde	1
plan	2
storhet	1
ord	1
traditionell symbol	1
graverande handikapp	1
verksamhet	1
oavslutade lärandeprocess	1

Tabellen visar att bildning klassificerats som kultur, humanistiskt värde och verksamhet. Därutöver klassificeras det också som begrepp och ord vilket det naturligtvis också är. Vad som menas med att bildning är ett plan är mera oklart. Kanske tänker sig skribenterna ett samhälle skiktat i plan där "bildning" utgör ett sådant. Det är också intressant att bildning klassificeras som en oavslutad lärandeprocess. Man kan inte bli "färdigbildad", men kanske "färdigutbildad".

I ett fall klassificeras inte "bildning" utan "grad av bildning" som en skiljelinje. Vi får här en indikation om bildningens sociala roll.

Ibland diskuteras ordet *bildning*. I de texter vi studerat hävdas att det som ord *kan utrotas, kan vara del av underrubriker, och att det är ursprunget för ordet utbildning.*

Del av helhet

En annan sorts klassificering kan göras genom att se "bildning" som en del av en större helhet.

Tabell 3: Bildning som del av en helhet.

Helhet	Frekvens
förhållningssätt	1
1700-talets stilideal	1
borgerliga värden	1
brittiskt gentlemannaideal	1
vårt kulturbegrepp	1
kunskapen	1

Uppenbarligen kan ”bildning” i många fall p g a sin abstrakta natur lika gärna ses som instans av en klass eller som en del av en helhet.

Graderbarhet

Bildning tycks vara något graderbart. Man kan ha mer eller mindre bildning. I texterna förekommer följande sätt att gradera bildning:

Tabell 4: Gradering av bildning

Storhet	Ord	Frekvens
Bredd och vidd:		
	bred/bredaste	15
	i snäv mening	1
	i vid mening	1
	vidsträckt	3
Myckenhet:		
	mer/mycket	10
	lite	9
	stor/större	8
Djup:		
	djup/djupare	7
	ytlig	4
Höjd:		
	hög/högre	6
Generalitet:		
	allmän	2
	universell	2
	omfattande	1
	viss	6
	begränsad	1
	en dos	1
	en smula	1
	en rejäl portion	1
Grad:		
	grad av	1
	graderbar	1
	lagom	1
Övrigt:		
	avancerad	1
	har luckor	1

Tabellen visar att bildning ofta upplevs som något som kan graderas eller kvantifieras. Oftast är kvantifieringen också värderande, så att t ex bred bildning upplevs som bättre än smal. Låt oss nu se närmare på de dimensioner som utnyttjas för att gradera bildning.

1. **Bredd (vidd).** I det material vi studerat är bildning något som kan ha bredd och vidd. Detta borde teoretiskt tillåta såväl smal som bred bildning. Som vi kan se beskrivs den dock alltid som bred. Kanske ligger det något nästan självmotsägande i "smal bildning". Det är i så fall lite lättare att tala om bildning i snäv mening.
2. **Myckenhet.** Man kan också kvantifiera bildning med *mer/mycket* som gör bildning till en sorts substans som man kan ha mycket eller lite av. Som ett alternativ till *mycket* kan *stor* användas vilket antyder att bildning kan ha volym.
3. **Djup.** Bildning kan vara djup eller ytlig, d v s bildning tycks här implicit jämföras med en vätska eller massa och bedömas som liggande långt ned i vätskan eller massan, eller på dess yta.
4. **Höjd.** Bildning kan vara hög och därför potentiellt också låg, men detta uttrycks inte i vårt material.
5. **Generalitet och helhet.** Bildning kan vidare ha olika grader av generalitet. För att uttrycka begränsad generalitet används också ord för delar av konkreta substanser som *dos*, *smula* och *portion*.
6. **Graderbarhet.** Att bildning är graderbart kan också uttryckas med orden *grad av*, *graderbar* eller *vara lagom*.
7. **Övrigt.** Andra sätt att kvantifiera bildning är genom att säga att den är avancerad eller har luckor.

Värdering av bildning

I de kvantifierade graderande uttrycken ovan är värderingen av bildning relativt implicit. Den kan också vara mer explicit som i tabell 5 nedan.

Tabell 5: Värdering av bildning.

Ord	Frekvens
bristande (11), brist på (13)	24
gedigen (6), av det gedigna slaget (1)	7
god	4
verklig	2
betydande	2
sämre	1
extrem	1
normal	1
själklar	1
intressant	1
sofistikerad	1
motsägelsefull	1

Bildning kan vara bristande, alltså otillräcklig. Det kan också finnas brist på bildning. Inga texter talar om tillräcklig bildning. Kanske är det ett drag i den svenska uppfattningen av bildning att den bör vara bred men att den aldrig blir helt tillräcklig. Bildning kan också vara gedigen och verklig, och därför också potentiellt oäkta eller överklig. Den kan vara god och därför potentiellt dålig. Den kan vara betydande,

extrem eller normal och självklar. Den kan vara intressant, sofistikerad eller motsägelsefull. Genomgående är att bildning värderas positivt, vilket även gäller i fallet *bristande bildning* eftersom man enbart talar om brist då något som är positivt värderat saknas.

Samförekomster

I många fall förekommer bildning tillsammans med andra substantiv utan att någon närmare relation anges. Vi talar då om samförekomster. De visar något om vad *bildning* ofta associeras med.

Tabell 6: Samförekomster med bildning. Tal inom parentes visar ordets frekvens.

Kategori	Förekomster
Värdering	Arbetets ära, frihet, fördomar, generositet, humanistiska ideal, humanitet, integritet (2), moral, personligt ansvar, självständighet, solidaritet, samhörighet, vederhäftighet, kvalitet, rättframhet, förädling.
Social kompetens	Ärlighet, förfining, god smak, god uppfostran, hyfs, hänsyn inlevelse, ledaregenskaper, polityr, renlighet, smak, stil, stilistik, umgängeskunst, trevligt sätt, språkvård (2), sällskapstalanger, uppfostran (3).
Fysisk färdighet	Motion, träning
Grad	Bredd
Ekonomi	Förmögenhet, lönsamhet, pengar, rikedom
Allmänt	Civilisation, experimentell kultur, kultur (20), tradition (2), uppbrott, utveckling, välstånd
Politik	Demokrati (2), politiskt engagemang, politisk kamp
Kommunikation	Dialog, information, samtal, språk, läsning
Kognition	Omdöme, visioner, erfarenhet, intellektuell stimulans, intelligens (4) intresse, klokhet, klokskap, kunskap (15), livserfarenhet, lärdom, minne, odlande av anden, personlighet (2), rationalitet, reflektion, själsligt djup, visdom (2), utländska erfarenheter, bakgrund, eftertanke (3)
Kunskaper och forskning	Fackkunskap (2), forskning, vetenskap, vetenskapligt förnuft
Nöje	Förströelse, hektiskt nöjesliv, lek
Konst	Klassisk musik (2), kompositörer, konst (3), museibesök, litteratur, konstnärligt skapande
Djur	Kritter, människan
Känslor	Kärlek, inlevelse, personlig lidelse, spontan charm, humor (2), engagemang
Pedagogik	Lärare, pedagogisk, pedagogiskt sinne för bilder, skola, skolning, träning, utbildning (16), vuxenutbildning
Natur	Naturresurser, odling
Relaterad mentalitet	New age, upplysning (2), Europa
Artefakt	Pudrade peruker
Kategorier av personer	Barn, klasstillhörighet (3)
Social status	Titel, litterär ryktbarhet, examina
Speciella kunskaper eller färdigheter	Kunskaper i franska, läsning
Negativt	Droger, fördomar

Tabell 6 visar att begreppet "bildning" har en överväldigande positiv associationsfär. Det associeras enbart i två enstaka fall med företeelser som kan värderas negativt, "droger" och "fördomar". Tre enskilda begrepp som är särskilt frekvent associerade med "bildning" är "kultur" (26), "utbildning" (16) och "kunskap" (15). Om vi sedan betraktar klassificeringen av de begrepp som bildning associerats med i tabell 6, ser vi att "bildning" är starkast associerat med olika kognitiva egenskaper. Begreppet är också starkt associerat med ett flertal olika positiva värderingar och till olika former av social kompetens. Det är i själva verket slående hur starkt karaktärsegenskaper som socialt ansvar, självständighet, rättframhet och social kompetens som förfining, hänsyn och smak associeras med bildning. Man får intrycket att bildning i svensk kultur av vissa personer betraktas som en sorts universalmedel eller universalmedicin för att uppnå ett bättre liv.

Motsatser och alternativ till bildning

Intressant ljus kastas också över begreppet bildning genom att vissa texter ibland tar upp begrepp som är motsatta till bildning eller som åtminstone inte självklart kan kombineras med bildning. (Orden inom parentes i tabellen anger den relation som i ursprungstexterna angetts till bildning.)

Tabell 7: Motsatser till bildning och samförekomster med "bristande bildning"

<i>Direkta motsatser till bildning</i>	<i>Begrepp som samförekommer med bristande bildning</i>
dålig smak	allmän efterblivenhet
fjäsk	okunnighet (2)
mer reklam (hellre bildning än)	brutalitet
utbildning (oförenlig)	provinsialism
ytlighet (balanseras mot)	brist på arbetsmoral
	bristande språkkunskaper
<i>Begrepp som inte självklart kan kombineras med bildning</i>	bristande kultur
bollkänsla och budget	svärjande (2)
yrkeskunskaper	
information	
utbildning	
känslan och trygghet	
manuell färdighet	

Tabellen innehåller dels, som förväntat, direkta motsatser till begrepp som finns i tabell 6, dels åtminstone ett begrepp, "utbildning", som även fanns starkt representerat i tabell 6. Vad som återspeglas är en viss ambivalens i synen på relationen mellan "bildning" och "utbildning". Å ena sidan anser man att de två typerna av lärande stärker varandra, å andra sidan att det finns en viss motsättning av den typ vi nämnt i inledningen. Motsättningen stärks också genom att "bildning" avgränsas från "yrkeskunskaper" och "manuell färdighet". Om vi ser på vad som samförekommer med "bristande bildning" ser vi att det finns nästan lika allmänna negativa associationer till "bristande bildning" som vi tidigare funnit positiva associationer till "bildning".

Egenskaper hos bildning

Ett ytterligare sätt att öka våra insikter om hur svenskar ser på bildning är att göra en analys av de egenskaper som förknippas med begreppet. I tabell 8 presenteras en översikt av de olika typerna av egenskaper.

Tabell 8: Egenskaper hos bildning.

Egenskap	Frekvens
<i>Bildningsinnehavare:</i>	
personlig: hon-sin(2), hennes(2), ha(10), han-sin(8), hans(8), de-sin(2), övrigt-sin(14), deras(2), vår(1), min(3), övriga sätt(48)	100
mänsklig	3
borgerlig	1
europaisk	1
personlig	1
<i>Bildningssätt:</i>	
boklig	33
intellektuell	1
akademisk	1
formell	1
hjärnans	1
hjärtats	1
konsekvent	1
kritisk	1
normal	1
ointellektuell	1
punkterad	1
vetenskaplig	1
<i>Bildningsinnehåll:</i>	
klassisk	27
humanistisk	19
kulturell	7
litterär	5
konstnärlig	3
naturvetenskaplig	3
allmän	3
estetisk	2
universell	2
allmänbiologisk	1
byggnadsteknisk	1

ekonomisk	1
encyklopedisk	1
eurocentrisk	1
farmakologisk	1
gränslös	1
gällande Svenska järnvägsmissionen	1
juridisk	1
konsthistorisk	1
kroppens	1
kyrklig	1
medborgerlig	1
medicinsk	1
religiös	1
sann kristelig	1
skönlitterär	1
social	1
<i>Bildningssätt/-innehåll:</i>	
teoretisk	2
motsägelsefull	1
praktisk	1
svensk	1
västerländsk	1
<i>Typ:</i>	
olika slag	1
<i>Tid:</i>	
"instant"	1
dagens	1
nu och i det förgångna	1
gängse	1
<i>Effekt:</i>	
frigörande	1
<i>Möjlighet:</i>	
kan ske	1
osannolik	1

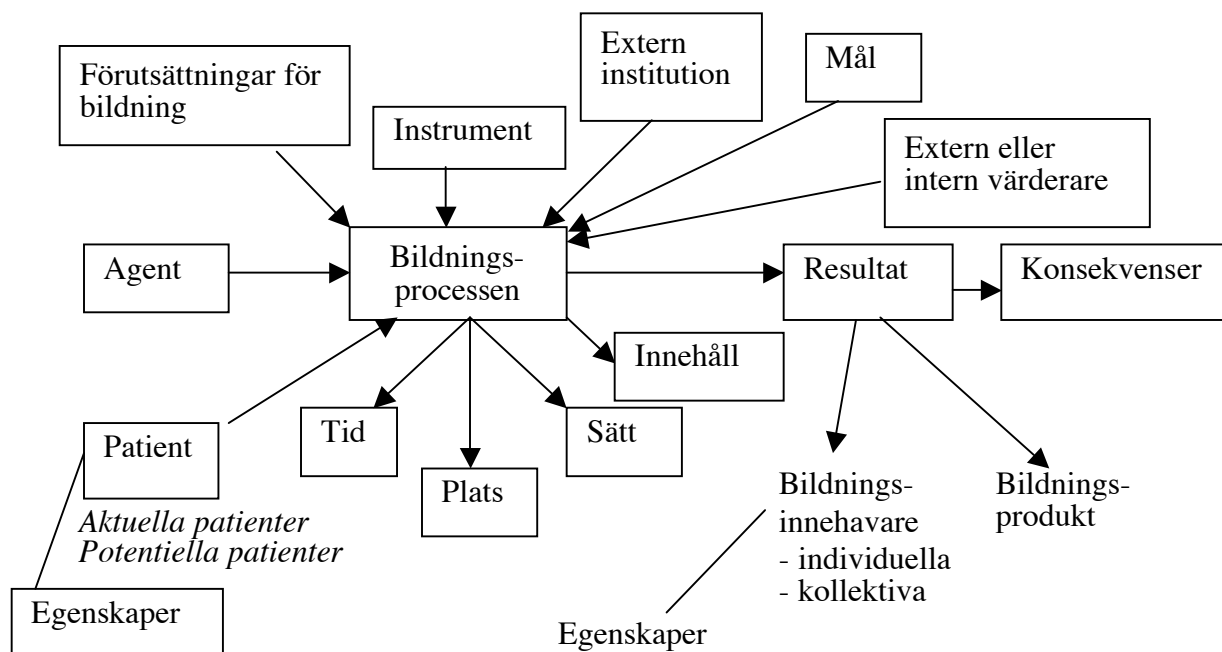
När vi studerar egenskaperna i tabell 8 kan vi konstatera att vissa egenskaper är mycket vanligare än andra. Bildningsinnehavare är typiskt personer som *du* och *jag*, medan det bildningssätt som tycks vara klart vanligast är *boklig bildning*. Man bildar sig stereotypt genom att läsa böcker.

Om vi så ser på innehållet ser vi att det har en klart humanistisk tendens. Av 83 innehållsangivande egenskaper är 62 humanistiska, 5 är konstinriktade, 6 naturvetenskapliga, 6 universella, 1 ekonomisk, 4 inriktade på geografisk eller kulturell begränsning, 4 religiösa, 1 juridisk, 1 biologisk, 1 politisk, 1 medicinsk och 1 praktisk. Bildning verkar traditionellt sett klart mera höra ihop med humaniora än med naturvetenskap.

I flera fall ges bildning egenskaper så att gränsen mellan innehåll och sätt blir oklar eller neutraliserad, t.ex. *västerländsk*. Detta reflekterar kanske att de är intimt relaterade. Sättet att lära sig är ofta en del av innehållet i det man lär sig. Denna syn kommer t ex tydligt till uttryck i tanken om *learning by doing*.

Processrelaterade relationer

Det är också möjligt att studera vilka relationer bildning har till andra begrepp. Ett sätt att göra detta är att utgå från den processmodell med semantiska roller som vi ovan använde för att presentera det semantiska fältet för "bildning". Figur 3 presenterar denna modell i något utvidgad version för att få med den information som finns i de textkorpora vi undersökt. Vi kommer även i modellen att ta hänsyn till de roller vi observerade i samband med det semantiska fältet för bildning i figur 2 ovan. I vissa fall kommer vi också att ta hänsyn till de egenskaper vi sett i tabell 8, speciellt när det gäller "innehåll" och "sätt" i bildningsprocessen.

Figur 3: Relationer till bildning.

Vi redogör nu nedan för de olika semantiska rollerna och relationerna genom att gå igenom diagrammet i följande ordning:

1. Förutsättningar för bildning
2. Agenter som ger bildning

3. Patienter (även potentiella) som undergår eller kan komma att undergå bildning
4. Instrument för bildning
5. Tid för bildning
6. Plats för bildning
7. Innehåll i bildning
8. Sätt att bedriva bildning
9. Bildning som resultat
 - bildningsprodukter
 - innehavare av bildning
10. Konsekvenser och användning av bildning
11. Externa institutioner för bildning
12. Värderare av bildning

Under de flesta roller kommer vi att granska såväl rollinnehavare som de relationer dessa har till bildning. En bok kan t ex inneha instrumentrollen i förhållande till bildning, och denna kan uttryckas genom relationen "förmedla", som i satsen *boken förmedlar bildning*.

1. *Förutsättningar för bildning*

Tabell 9: Förutsättningar för bildning

Relation	Förutsatt fenomen
ge tillgång till b.	demokratiskt samhälle
vara förutsättning för b.	utrymme, tid
vara medel för b.	okänt
främja b.	fond
lova b.	informationssamhälle
ge möjlighet att bredda b.	rörlighet mellan fakulteter

I tabellen syns att bildning kan anses förutsätta både resurser (fond, pengar, utrymme) och en särskild social organisation (demokratiskt samhälle, informationssamhälle, rörlighet mellan fakulteter).

2. *Agenter som ger bildning*

Tabell 10: Agenter som ger bildning

Relation	Agent
ge b. till ngn	Gabriel Jatta, Per Ressner, vandring, Hermods
bestråla ngn med b.	okänd
förmedla b. till ngn	litterära verk
befordra b. till ngn	stadsfullmäktige
ansvara för b.	kulturinstitutioner, utbildningsväsendet
arbeta för b.	han
stå för b.	folkhögskola
dela med sig av b. till ngn	han
sprida b. till ngn	okänd

Såväl enskilda personer som sociala institutioner som Hermods, stadsfullmäktige, utbildningsväsendet och folkhögskolan kan ge bildning. Att begreppet är positivt värderat syns även här, med uttryck som *befordra* och *dela med sig*. Relationen "bestråla" visar dock på en viss möjlighet till sarkasm. En annan intressant möjlighet är att en aktivitet, vandring, kan ses som bildningsgivande. Denna tanke omhuldades också av den antika sk peripatetiska filosofskolan där undervisning och diskussion ägde rum medan man vandrade omkring.

3. *Patienter*

3.1 *Faktiska och potentiella patienter*

Tabell 11: Patienter

Relation	Patient (de som bildas eller skulle kunna bildas)
<i>Faktiska patienter</i>	
ges/få b.	unga människor, elever, för detta barnhusbarn, alla, de, vanliga människor, landet
skaffa sig b.	han, hon, de, jag, personer från enkla förhållanden, unga människor, medborgare, slaktarlärling
bestrålas med b.	ungdomen
utveckla sin b.	han, okänd
<i>Potentiella patienter</i>	
ha brist på b.	de som fattar beslut, professor, jag, okänd(2), läkarstuderande
sakna b.	allmänheten, dagens specialister(2), tekniker
söka b.	okänd
jaga b.	Torsten Lagberg, han
sträva efter b.	människor(2)

Vi kan se att de som ges eller skaffar sig bildning oftast är unga människor eller människor från enkla förhållanden. När det gäller personer som behöver bildning (potentiella patienter) nämns också personer som i kraft av sin position kanske borde ha haft bildning, men som av någon anledning saknar det, som beslutsfattare, specialister, tekniker och t o m en professor. Detta avspeglar dels synen på bildning som positivt värderat, men också troligen den humanistiska inriktning vi nämnt ovan.

3.2 *Egenskaper hos patienter*

Ingen av de patientegenskaper som vi fann i bildningens semantiska fält, t ex "bildningslust" och "bildningsbehov", fanns med i tidningskorpusen. Antyder detta att lusten eller behovet av bildning blivit mindre?

4. *Instrument för bildning*

Tabell 12: Instrument för bildning

Relation	Instrument
förmedla b.	bok, litterära verk
bidra till att sprida b.	det nya mediet, public service
leda till b.	gå i flickskola, visst skolarbete, akademiska studier
b. kan gagnas av	informationstjänster, resestipendier
nödvändiga medel för b.	satsning på b.

De instrument som omnämns i samband med bildning är litterära verk, medier för information, olika skolformer och resestipendier. Intressant nog tycker två skribenter att datorer och akademiska studier *inte* bidrar till bildning.

5. *Tid för bildning*

Tabell 13: Tid för bildning

epok av bildning
lov med bildning

Bildning kan karakterisera en hel tidsepok, men kan också vara något man ägnar sig åt på ett skollov.

6. *Plats för bildning*

Tabell 14: Plats för bildning

Relation	Plats
b kan ske	i kyrkans hägn
kan vara centrum för b.	stad
kan vara säte för b.	universitetsstad
b. kan fås på	flickpension
b. kan finnas	längst ut i havsbandet, i hela samhället (2), i det goda samhället, utanför skolan, i Japan(3)
b. finns att hämta	på bokmarknad, i Guatemalas nationalbibliotek

Platser för bildning är dels kyrkor och städer men även hela samhället, och vi ser igen en association till böcker. man kan få bildning genom böcker på bokmarknad eller i nationalbibliotek.

7. *Innehåll i bildning*

Tabell 15: Innehåll i bildning (se även egenskapslistan i tabell 8)

Relation	Innehåll
b. innehåller	mänsklighet, att känna till pickelhuvor, fördragsamhet, antikens kultur
kan kallas b.	social garnhärva
b. kan vara bärare av	idéer
kan talas om som b.	pojkers knåpande
b. betyder	konvention

Bildningens innehåll beskrivs oftare som egenskaper (se tabell 8) än som argument till den typ av innehållsrelationer som finns i tabell 15. Dock stämmer en del av de företeelser som uttrycks som egenskaper väl överens med argumenten i tabell 15 (mänsklighet, att känna till pickelhuvor, antikens kultur). Det syns också i ovanstående tabell att bildning har en socialiserande funktion, beskriven som konvention, social garnhärva och bärare av idéer.

8. *Sätt att bedriva bildning*

Se egenskapslistan i tabell 8. Bildningssätt förekommer i vårt material enbart som egenskaper hos bildning. Detta är inte förvånande eftersom ett "sätt att bilda" är just en egenskap hos en process.

9. *Bildning som resultat av process*

9.1 *Innehavare av bildning*

Tabell 16: Innehavare av bildning

Innehavare	Frekvens
<i>Anonyma</i>	
<i>Kvinnor</i>	
hennes	6
hon	3
flickans	1
kvinnor	1
<i>Män</i>	
han	19
hans	13
(en) man	1
han	1
<i>Skribent</i>	
min	3
jag	1
<i>Läsare</i>	

din	1
<i>Okända</i>	
sin	7
man	2
deras	1
vår	1
vi	1
de	1
<i>Kategorier</i>	
människ(an)(s)(ors)	10
författare(ns)	2
publiken	2
barn(s)	2
de som är satta att sköta vårt samhälle	1
en mindre krets	1
fångar	1

gubbar	1
lärare	1
nykteristerna	1
medborgarna	1
undervisande tanter	1
översättare	1
studenter	1
beställare	1
tändsticksanställda	1
handboks författare	1
engelsk författarinna	1
höga herrar	1
bankdirektörer	1
borgarklass	1
fransk lärdomsgestalt	1
vetenskapsman	1
urbana trettioåringar	1
stjärnornas	1
judinnans	1
folks	1
individens	1
äldres	1
publiken	1
personer från enkla förhållanden	1
niornas	1
unga människor	1
elever	1
biblioteksbesökarna	1
duktiga fotbollsspelare	1
tidssparare	1
kommande generationer	1
barnhusbarn	1
bred översättare	1
studentens	1
svenska folket	1
hjälten	1
barnen	1
övriga elever	1
medborgare	1
greker	1
slaktarlärling	1
<i>Specifika namngivna personer</i>	

Hårleman	1
Strindberg	1
Ted Mannheimer	1
Edvard Nattsén	1
Magnus Gabriel	1
Cecilia Littorin	1
Ragnar	1
Nils	1
Natalie Zemon	1
Lars-Åke Nilsson	1
Sacks	1
Filip Liljeholm	1
Tawada	1
Gusten	1
Lindsay Davis	1
Maria Wilson	1
<i>Speciella sorters bildning</i>	
<i>Klassisk bildning</i>	
högintelligenta personer	1
han	1
<i>Boklig bildning</i>	
din	1
<i>Motsägelsefull bildning</i>	
Thavenius	1
<i>Juridisk bildning</i>	
juryledamöter	1
<i>Skönlitterär bildning</i>	
läsare	1
din	1
<i>Musikalisk bildning</i>	
Hegerfors	1
<i>Akademisk bildning</i>	
han	1
<i>Kulturell bildning</i>	
författare	1

Tabell 17: Personer som inte innehar bildning

uniformerad bondpojke
jag

Tabell 16 och 17 visar att det alltid är människor som omnämns som innehavare av bildning, och aldrig institutioner, vilket visar på att bildning i första hand är personlig. Även om man på senare tid talat om lärande organisationer, d v s organisationer som lär sig eller kan lära sig, talar man tydligen inte lika gärna om bildade organisationer.

I stort sett alla sorters människor kan inneha bildning. Tabell 16 visar emellertid att bildning mycket oftare tillskrivs män än kvinnor, 32 av 41 pronomina referenter (han, hans, hon, hennes) är till män. Även bland de namngivna är antalet män högre än antalet kvinnor. Om vi ser på andra personkategorier ser vi också en viss tendens att tillskriva lärda (författare och lärdomsgigant) och makthavare (höga herrar och bankdirektörer) bildning.

Tabell 18: Relationer från innehavare av bildning till bildning

Relation	Innehavare
innehavaren visar b.	han(2)
innehavaren lyser av b.	personlighet
innehavaren bygger på.	okänd
innehavaren yvs över b.	han
innehavaren koketterar med b.	han(2)
innehavaren kläs av sin b.	människan
innehavarens b. urholkas	beställare

Att bildning är positivt värderat märks även i relationerna från innehavare av bildning till bildning. Innehavaren lyser av, yvs över och koketterar med bildning, och bildningen kan också urholkas, vilket uppenbart innebär en försämring.

9.2 *Bildningsprodukt*

Tabell 19: Bildningsprodukt

Relation	Bildningsprodukt
uttrycker b.	nothögar, böcker, konst, perfekt svenska, konstskatter, operamiljöer
kan vara exempel på b.	Femina

Bildningens produkter är påfallande ofta associerad med salongskultur som i fallen konst, konstskatter och operamiljöer.

9.3 *Egenskaper hos innehavare av bildning*

Tabell 20: Konsekvenser av innehav av bildning

växt
sund själ

I tabell 20 visas återigen bildningens positiva konnotationer, som medför en sund själ och växt.

10. *Konsekvenser och användning av bildning*

Tabell 21: Konsekvenser och användning av bildning

Relation	Konsekvens/användning
b. förutsätts för	ordvits, den svåra kulturen, insikt, författande, dialog, demokrati, att bli bättre som läkare
b. kan vara tillräcklig för	att förvalta
b. kan (inte) stoppa	Hitler
b. underlättar	att komma på bra idéer och förslag
b. kan ge	lyft
kan göras unika av b.	vi
b. kan användas för att	nå framgång i politiskt arbete, insupa borgerlighet, möta arbetarklassens sedeslösa liv
ser b. som ett vapen för att förändra samhället	sossarna
b. är ideologisk bas för	okänd
b. är ingen bra utgångspunkt för	okänd

När vi kommer till användningarna och konsekvenserna av bildning har vi kommit fram till exempel på motiv till varför bildning åtminstone tidigare har betraktats som ett universalmedel i Sverige. Det man tror är resultatet för bildning blir också motiv för att bedriva bildning. Bildning krävs för att förstå både ordvitsar och den svåra kulturen. Den krävs också för att få till stånd demokrati, dialog och att bli en bra läkare. Den underlättar förvaltning, kreativitet och (industriell) produktion. I tabell 21 ser vi också några exempel på den ambivalens som ibland funnits till bildning. Bildning kan användas för att insupa borgerlighet men också för att möta arbetarklassens sedeslösa liv.

11. *Externa institutioner med relevans för bildning*

Tabell 22: Externa institutioner med relevans för bildning

Relation	Extern institution
viktig bärare av b.	skolan
koncentrera sig på b.	skolan
b. kan vara knuten till	universitetet
vårdar b.	klostren
kan vara instrument för b.	Göteborgs arbetarinstitut
se sig om efter b.	stora företag
ha b. som mål	kunskapslyft, public service, skola(3), muséer(3), studiecirkel, folkrörelser(2)
b. är ett potentiellt resultat av	kunskapslyftet
beskattar b.	staten
kan bryta ner b.	vulgära medier

Föga förvånande är institutioner som har lärande som huvud- eller delmål väl representerade i tabell 22 – skolor, universitet, arbetarinstitut, kunskapslyft, studiecirklar, muséer och folkrörelser.

12. Värderare av bildning

Tabell 23: Värderare av bildning (kan vara extern eller sammanfallande mellan agent och patient)

Relation	Värderare
<i>Positiv värdering</i>	
b. är viktig för	okänd
kan imponeras av b.	okänd
kan missunna någon b.	okänd
kräver b.	okänd
hyser kärlek till b.	en man
anser b. vara förtjänst	okänd
kan inte få för mycket av b.	okänd
kan vara intresserad av b.	okänd
sätter b. i centrum	Humboldtskt universitet
<i>Neutral värdering</i>	
kan fästa mer eller mindre avseende vid b.	man
kan uppvärdera b.	okänd
fokuserar b.	process, okänd(2)
har förhållande till b.	svenskar
har syn på b.	okänd(2), han, Sverige, 1700-talspedagogik
kan ha svårt med b.	Ohlsson
kan ifrågasätta någons b.	medelklassen
<i>Negativ värdering</i>	
är rädd för b.	okänd
vurmar inte för b.	mobilfabrikanterna
b. saknar betydelse för	okänd

Som förväntat finns fler positiva än negativa attityder. Bildning är något man kan imponeras av, missunna någon, hysa kärlek till och vara intresserad av. Om man är negativ kan man vara rädd för bildning eller tycka att den saknar betydelse. Värderingarna uttrycks ofta på ett opersonligt sätt utan klart uttryckt agent. Detta kan vara ett sätt för skribenterna att indirekt framhäva sina egna värderingar.

Vi går nu vidare och jämför begreppet "utbildning" med vad vi funnit beträffande "bildning".

2. Betydelsepotential för utbildning

Som jämförelse med "bildning" kan det vara upplysande att titta på det besläktade begreppet "utbildning". Vi har gjort en undersökning av begreppet utbildning, där vi utgått från tidningstexter ifrån Göteborgsposten (1993 - maj 2001) och Helsingborgs Dagblad (1994 - 2001). Det första man kan notera är att ordet *utbildning* är nästan 50 gånger vanligare än ordet *bildning*, ca 36 100 förekomster av *utbildning* och 742 förekomster av *bildning*. I ett slumpmässigt urval på 742 förekomster av de 36 100 extra-herade vi de begrepp som relaterades till utbildning. Dessa begrepp klassificerades på i stort sett samma sätt som bildning. Nedan presenterar vi resultatet av denna analys, som alltså ger oss inblickar i betydelsepotentialen för "utbildning". Vi har inte gjort en separat analys av det semantiska fältet för utbildning eftersom vi antar att det finns stora likheter mellan de semantiska fälten för bildning och utbildning.

Klassificering

Vad är utbildning för sorts företeelse? I tabell 24 visas hur utbildning klassificerats i vårt material. Jämför tabell 2 för bildning.

Tabell 24: Klassificering av utbildning.

Överordnad företeelse
aktivitet
arbetsmarknadsåtgärder
bransch
centralt medel
en av de viktigaste faktorerna
ett bra sätt att få personer att stanna
faktor
i allt väsentligt en nationell fråga
intressant uppgift
mänskliga tillgångar
som tack får de u.
stor samhällsfråga
stöd
uppgift
viktig uppgift
åtgärd
Underordnad företeelse
baskurs
universitet
högskolor

Utbildning klassificeras ofta som ett slags medel för att nå något mål, som *åtgärd*, *centralt medel* och *ett bra sätt att få personer att stanna*. Att utbildning får en hel del uppmärksamhet i vårt samhälle märks genom att det klassificeras som en bransch, en viktig faktor, en nationell fråga, en stor samhällsfråga och en viktig uppgift.

Som exempel på utbildningar nämns, *baskurs*, men också *universitet* och *högskolor*. Om vi jämför med den klassificering av bildning som presenterats i tabell 2 ser vi att

utbildning mera direkt associeras med samhällliga, ekonomiska och politiska mål än bildning. Bildning däremot är mer associerat med traditionella värden och värderingar.

Del av helhet

Tabell 25: Utbildning som del av en helhet.

<i>Ingår i (meronymi)</i>
en omgivning som lockar storföretag
infrastrukturen
det kommunala uppdraget
<i>U. är innehåll i</i>
konvention
frågor
<i>U. kan komplettera</i>
<okänt>
praktiska kunskaper

Utbildning ingår i, och är innehåll i först och främst mycket generella fenomen som *en omgivning, det kommunala uppdraget, konvention* och *frågor*. Att det är av samhälllig betydelse märks på att det räknas som en del av infrastrukturen. Vi ser här en tydlig skillnad i förhållande till de helheter som finns angivna för bildning i tabell 3. Utbildning är placerat i en socioekonomisk kontext medan bildning finns i en kontext av värderingar och stilideal.

Graderbarhet

Liksom bildning graderas utbildning på olika sätt, presenterat i tabell 26 nedan.

Tabell 26: Gradering av utbildning.

Storhet	Ord	Frekvens
Bredd och vidd:		
	bred	2
Myckenhet:		
	för lite, lite	2
	mer	3
	utökad, ökad	2
	ytterligare	3
	mycket av (dagens u.)	1
Höjd:		
	hög, högre	20
	låg, lägre, lägst	8
	på gymnasienivå	1
	på så hög akademisk nivå	1
Generalitet:		
	full	1
	huvudsaklig	1

Grad:		
	högre grad av humanistisk u.	1
Övrigt:		
	avancerad	1

För utbildning är den allt överskuggande graderingsdimensionen är höjd, som står för 64% av förekomsterna. För bildning är den vanligaste graderingsdimensionen bredd. Utbildning tycks därmed vara mer associerat med karriär än bildning, som mer syftar till översikt. Liksom för bildning används ibland ord för myckenhet för utbildning, och ett par gånger för bredd, men däremot har utbildning aldrig djup. Orden som används för generalitet är inte de samma för utbildning och bildning, där en skillnad verkar vara att utbildning har ett tak, den är en bestämd mängd: den kan vara full och man kan tala om någons huvudsakliga utbildning. Jämför här med bildning som en process som aldrig helt kan avslutas.

Värdering av utbildning

Tabell 27: Värdering av utbildning.

Ord	Frekvens
bra, bättre	20
gedigen	7
god	6
dålig	4
rätt	3
bristande	2
betydelsefull	1
bristfällig	1
egentlig	1
fin	1
fullvärdig	1

förstklassig	1
högklassig	1
likvärdig	1
matnyttig	1
med kvalitet	1
utmärkt	1
viktig	1
av internationell kvalitet	1
värd 140 p	1
ett skäl att flytta hit	1

Liksom bildning värderas utbildning ibland uttryckligen. Det vanligaste sättet är då att använda de generella värderande adjektiven bra/bättre, god och dålig, vilket inte sker alls lika ofta för bildning (30 gånger för utbildning och 5 gånger för bildning). På samma sätt som bildning är utbildning generellt sett positivt värderat, med endast 4 av 57 värderingsförekomster negativa. I svensk samtidskultur är uppenbarligen såväl utbildning som bildning positiva fenomen. En intressant skillnad mellan bildning och utbildning är att skribenter mycket oftare klagar på bristande eller dålig bildning än på bristande eller dålig utbildning. Kanske reflekterar detta att vi helt enkelt blivit mindre bildade och mer utbildade.

Samförekomster

Tabell 28: Samförekomster med utbildning.

Arbetsmarknad och företagande	jobb (7), arbete (4), löner (2), tjänst(er) (2), yrke (2), aktiv arbetsmarknadspolitik, aktivt jobbsökeri, anställningstrygghet, arbetsgivare, arbetsmarknad, arbetsmiljöpolicy (u. i arbetsmiljöfrågor), arbetstider, arbetsuppgifter, avveckling, beredskapsarbete, chans till arbete (god u.), gott företagsklimat (förstklassig u.), gröna jobb, konkurrensutjämning, marknadsföring, närhet till andra företag, praktik, skattelättnader, småföretagare, stridsövning, sysselsättning, traktamenten, yrkeserfarenhet
Kunskaper och forskning	forskning (12), information (4), fortbildning (2), skola (2), avne, en månads Göteborgskunskap, energiförsörjning (högre u.), expertis, föreläsning, handledning, kompetens, konsultverksamhet, kunskaper, rådgivning, studera, träning, utbildare, vetenskap
Vård, skola, omsorg	vård (8), omsorg (6), barnomsorg (3), behandling, hälsovård (3), barnhälsovård, fritidshem, fysisk och psykisk hälsa, hälsa, hälsoservice, rehabilitering, räddningsinsats, rättvisa, sjukvård, sociala verksamheter, stöd, vakthållning, vård av missbrukare, välfärd
Ekonomi	inkomst(er) (2), pengar, studieekonomi
Familj och hem	barnfamiljer, barnuppfostran, boende, bostad, bostadsort
Social kategorisering	bekräftelse, certifiering, delegeringar, diskriminering, ledarskap, pensionärer, personal, registrering, rutiner, uppfinnare
Personliga egenskaper	erfarenhet(er) (2), kön (2), ansvar (2), bakgrund, hopp, intressen, namn, personlighet, positiva förebilder, psykisk instabilitet, sexuell läggning, ålder
Artefakt	IT (2), café, lokalt konstmuseum, mat, utrustning, teknik
Allmänt	kultur (4), befolkningsstruktur, miljö, politik, utveckling
Kommunikation	allmänna transporter, hemresor (fartygsförlagd u.), kommunikationer (högre u.)

Tabell 29: Samförekomst med ingen/lite utbildning

dåliga möjligheter (bristande u.)
sämre ställning på arbetsmarknaden (lägre u.)

Tabellerna 28 och 29 visar att utbildning i mycket stor utsträckning ses som ett samhällsekonomiskt fenomen, och i betydligt mindre grad än bildning som något personligt. Positiva kognitiva egenskaper som intelligens, klokhet, etc och egenskaper relaterade till social kompetens som ärlighet, förfining, etc saknas helt. Utbildning är mål-medel-inriktat, medan bildning mer syftar till en bredare karaktärsfostran. Även i de fall där utbildning samförekommer med personliga egenskaper är dessa ofta sådana som man skulle kunna finna i ett statligt register: kön, namn, bakgrund, sexuell läggning och ålder. De associerade företeelserna är också i hög utsträckning värdeneutrala, något som skiljer utbildning från bildning. Det senare har som nämnts ovan en överväldigande positiv associationsfär.

Alternativ till utbildning

Tabell 30: Alternativ till utbildning

<i>Kombineras inte självklart med u.</i>	
hockey	
<i>Kan vägas mot u.</i>	
att köpa en begagnad bil	
färsk u. betyder ofta mer än erfarenhet	
pingisspel på heltid	
vid inskränkningar får personalen istället betald u.	

Utbildning kan också vägas mot andra företeelser, som då utgör alternativ till utbildning. I två av fallen i tabell 30 är detta alternativ någon form av idrottsutövning, vilket ger intryck av att det är tid som är en knapp resurs, och som antingen kan läggas på utbildning eller på idrott. I fallet att köpa en begagnad bil är det snarare pengar som är den knappa resursen. Däremot saknas egenskaper som ytlighet och dålig smak, vilka sågs som oförenliga med bildning. Vi ser också att det saknas associationer till bristande utbildning.

Egenskaper hos utbildning

Tabell 31: Egenskaper för utbildning

Egenskap	Frekv.
<i>Utbildningsagenter:</i>	
det militära	1
flygvapnet	1
<i>Utbildningsinnehavare:</i>	
personlig: hon-sin(5), hennes(1), ha(17), han-sin(1), hans(1), de-sin(8), övrigt-sin(21), deras(3), vår(3), min(1), din(2), övriga sätt(24)	87
mansdominerad	1
mansdominerad	1
drakenpiloter	1
dykare	1
imamer	1
yrkesdansare	1
keramiker	1
arbetsledare	1
<i>Utbildningssätt:</i>	
akademisk	5
eftergymnasial	4
formell	2
fri	2
gymnasial	2
intern	2
avvikande	1

effektiv	1
hård	1
interaktiv	1
varvad med avlönat arbete	1
<i>Utbildningsinnehåll:</i>	
teknisk	5
grundläggande	3
konstnärlig	3
militär	3
speciell	3
internationell	2
naturvetenskaplig	2
pedagogisk	2
professionell	2
särskild	2
ekonomisk	1
flygteknisk	1
friidrottslig	1
humanistisk	1
internationellt inriktad	1
kemisk-teknisk	1
kirurgisk	1
kompletterande	1
kreativ	1
kyrkomusikalisk	1
medicinsk	1
mångsidig	1

	plastteknisk	1
	unik	1
	vidare	1
	som fotograf	1
	rörande samhällsplanering	1
	på vagnen (stridsvagn?)	1
	med inriktning på garveri och läder	1
	inom data, elektronik och maskin	1
	inom ekonomi	1
	inom naturvetenskap och teknik	1
	inom nyföretagande	1
	inom reklam	1
	inom underhåll och sjukvård	1
	inriktad på datorbaserad multimediateknik	1
	för ledarhundsträning	1
	för nätverkstekniker	1
	för offsetryck	1
	om dyslexi	1
	arbetslivsinriktad	1
	yrkesinriktad	1
	vid journalistlinjen	1
<i>Utbildningssätt/-innehåll:</i>		
	teoretisk	4
	praktisk	3
	skräddarsydd	3
	anpassad	1
	vuxenanpassad	1
	relevant	1
<i>Typ:</i>		
	annan	2
	någon form av	2
	den gamla typen av	1

	i olika former	1
	en viss	1
	någon slags	1
	sådan	1
<i>Tid:</i>		
	x års/månaders/timmars, x-årig, x år/månader/veckor lång, längre än 11 veckor	18
	kort/kortare	7
	ny	6
	lång/längre	6
	fortsatt	4
	avslutad	2
	genomförd	2
	återkommande	2
	dagens	1
	daglig	1
	framtida	1
	färsk	1
	kontinuerlig	1
<i>Plats:</i>		
	arbetsplatsförlagd	4
	fartygsförlagd	1
<i>Effekt:</i>		
	kompetenshöjande	2
<i>Resultat:</i>		
	användbar	1
<i>Extern person eller institution med intresse i utbildningsprocessen:</i>		
	betald	1
	föreskriven	1
	lokalt förankrad	1
<i>Modalitet:</i>		
	nödvändig	1

En första slående skillnad mellan egenskaperna för utbildning och bildning är att innehållet för utbildning specificeras dels oftare, men framför allt mer precist och varierat än för bildning. Det vi sade inledningsvis om att bildning som en process är mera öppen, fri och överblicksorienterad medan utbildning är mera specialiserad, bunden och yrkesorienterad får stöd i tidningsmaterialet. Medan bildning innehålls-specificeras 89 gånger och på 27 olika sätt så specificeras utbildning 104 gånger och på hela 87 olika sätt. Utbildning är också påfallande konkret och tillämpad till sitt innehåll, med specificeringar som *i astrofysik, kemisk-teknisk, till skådespelerska* och *kyrko-musikalisk*, som kan jämföras med de ganska vaga termer med vilka bildning innehållsspecificeras, t ex *klassisk, humanistisk, medborgerlig* och *religiös* bildning.

Även tidsaspekten specificeras betydligt oftare för utbildning, och då framförallt dess längd. Utbildning framställs som ett projekt som genomförs på en förutbestämd tid, med bildning mer är en ständigt pågående process. Utbildning verkar också vara mer samtidsförankrad, och det talas om *ny*, *framtida* och *färsk* utbildning, medan bildning behäftas med bestämningar som andas tidlöshet, t ex *klassisk*, *universell* och *mänsklig*.

Processrelaterade relationer

Den processmodell som användes för bildning (se sid. 15) kan även användas för att analysera utbildning. I det följande kommer vi att presentera de semantiska rollerna i samma ordning som de presenterades för bildning:

1. Förutsättningar för utbildning
2. Agenter som ger utbildning
3. Patienter (även potentiella) som undergår eller kan komma att undergå utbildning
4. Instrument för utbildning
5. Tid för utbildning
6. Plats för utbildning
7. Innehåll i utbildning
8. Sätt att bedriva utbildning
9. Utbildning som resultat
 - utbildningsprodukter
 - innehavare av utbildning
10. Konsekvenser och användning av utbildning
11. Externa institutioner för utbildning
12. Värderare av utbildning

1. *Förutsättningar för utbildning*

Tabell 32: Förutsättningar för utbildning

Relation	Fenomen
<i>Ekonomiska medel</i>	
används på u.	miljarder
bör gå till u.	pengar
får användas till bidrag till u.	den årliga ränteavkastningen
får vi idag inte u. för	pengar
för u.	Hertha Bengtsons stipendiefond, 0,5 miljoner kronor
kan användas till u.	kontanter
kan faktureras för genomförd u.	över fyra miljoner (människor)
kan resultera i skadliga effekter på u.	besparingar
satsas av ngn för u.	pengar
ska användas för att ge u.	fonden, stipendie
skall gå till u.	pengar
<i>Annat</i>	
behöver arbetslösa ungdomar för att få	praktik

u.	
främjar u.	<okänd>
ger möjligheter för u.	den nya moskén
insatser för u.	-
kravet på en (god) u.	<okänd>
lägger på u.	<okänt>
man är mogen för u. efter	kurs
ta i anspråk för att klara u.	<okänt>
tillgång till (högre) u.	<okänd>
u. behöver sin fortsättning i	ungdomsgudstjänst

I tabellen syns att utbildning främst förutsätter ekonomiska resurser. Jämfört med bildning nämns detta också betydligt oftare, så att utbildning kan förmodas i större utsträckning kosta pengar.

2. *Agenter som ger utbildning*

Tabell 33: Faktiska agenter

Agent	Relation
<i>Direkta agenter</i>	
<i>Institutioner</i>	
Katolska kyrkan	-
Semcon Data	-
Svenska balettskolan i Stockholm	-
företag	-
lokala kunskapsförmedlingar	-
regeringen	anordnar u.
Keramiskskolan	bedriver u.
Bris	ger u.
underrättelsetjänsten	ger u.
folkhälsorådet	ger u.
KUB-förvaltningen	hanterar u.
sjukvårdsstyrelsen	klarar u.
AMU	regisserar
företaget	sysslar med u.
Rädda Barnen och Unicef	tar steg mot bättre u.
Brukshundsklubben	-
Sverige	bjuder på u.
<i>Namngivna personer</i>	
Bock	arrangerar u.
Hasse Svensson	är ansvarig för u.
Håkansson	en del av hans jobb handlar om u.
<i>Kategorier av människor</i>	
de som arbetar kvar på Lear	hjälp till med u.
lärare	-
arbetsgivare	-
<i>Anonyma</i>	
<okänd>	anordnar u., bedriver u. (2), erbjuder

man	bedriver u.
vi	bedriver u., ger
<i>Indirekta agenter</i>	
<i>Institutioner</i>	
företagen	bekostar u.
arbetsgivaren	betalar inte u.
kommissioner	för att ordna med utökad u.
kompetenscentrum	-
FN:s organisation	-
företaget	har program för u., måste se till att ngn får u.
de östasiatiska länderna	investerar i u.
Folkpartiet	vill ge rätten till u.
riksdag och regering	ytterst ansvariga för u.
samhället	u. har inte kostat något för
<i>Kategorier av människor</i>	
arbetsgivarna	ska vara med och betala för u.
"man i våra konkurrentländer"	satsar på u.
tjänstemän	kan hjälpa den arbetslöse att söka u.
<i>Namngivna människor</i>	
klostrets disciplinkarl Geko	månar om u.
<i>Anonyma</i>	
vi alla	får bidra till u.
individen	ha något att säga till om en u.
de	hjälpa ngn till u.
<okänd>	inrättar u., lovar bättre u., satsar på u.
han	hoppas att det går att skapa en (plastteknisk) u.

Tabell 34: Potentiella agenter

Agent	Relation
<i>Institution</i>	
Trollhättan	blir först ut med u.
komvux	erbjuder u
skola (2)	rekryterar till u.
nationer	satsar på u.
Danmark	satsar på u.
Sverige	satsar på u.
Skogsvårdsstyrelsen	satsar på u.
regeringen (2)	satsar på u.
Högskolan för design och konsthantverk	satsar på u.
kommunerna	satsar på u.
Västsvenska Handelskammaren	sätter igång med u.
nytt bolag	u. är mål för
centret	skall förmedla u.
ett anständigt samhälle	ser till att barn får u.
sektorn	-

<i>Kategori av människor</i>	
politikern	planerar u.
<i>Anonyma</i>	
<okänd>	avser att/kan starta u.(2), erbjuder u., satsar på u, skaffar u.
man	kan bistå med u.

Det är i första hand institutioner som ger utbildning, och då främst av tre typer: för det första direkta utbildningsorganisationer som AMU eller Keramikskolan; för det andra företag; och för det tredje statliga organisationer som riksdag och regering eller internationella organisationer av nästan överstatlig karaktär som FN eller Katolska kyrkan. Detta utgör en viss skillnad mot bildning, där det relativt sett var vanligare att ange enskilda personer som bildningsgivare.

Att utbildning kostar syns ofta på relationen mellan agent och utbildning: man bjuder på, bekostar, betalar, investerar i och bidrar till utbildning.

3. *Patienter som undergår eller kan komma att undergå utbildning*

Tabell 35: Faktiska patienter

Patient	Relation
<i>Anonyma</i>	
vi	får/ges u.
jag	får/ges u.
hon	skaffa sig u., får/ges u
<okänd>	kan komponera sin egen u., får/ges u., deltar i u.
ett femtiotal	går i u
de/dem	är i u., får/ges u. (3), har genomgått u., deltar i u.
han	får/ges u.
-	att gå en u.
<i>Kategorier av människor</i>	
elever	ska ta större ansvar och få mer inflytande över sin u., u. av, bygger sin u.
läkare	är under u.
rekryter	är under u.
ungdomar	är i u.
unga	väljer en u.
folk	vara på u.
ungarna	skaffa sig u.
vårdbiträden	får fortsätta sin u.
den egna personalen	u. av
journalister	u. av
de som ska sälja lotterna	u. av
min son	får/ges u.
de som startat eget	får/ges u.
chefer	får/ges u.

all personal	får/ges u.
(barhems)barn	får/ges u.
15 blivande	får/ges u.
Hallisk kokerskor	får/ges u.
värnpliktig	får/ges u.
var och en som behöver	får/ges u.
handikappade	får/ges u.
ungdomar	får/ges u. (2)
ombudenvårdshögskolans 2000 studenter	får/ges u.
12000 personer	får/ges u.
invandrare	får/ges u.
mekaniserade förband	får/ges u.
förtroendevalda	får/ges u.
amatörspelarna	bjuder på u.
<i>Institutioner</i>	
bolag	den u. som är gemensam för alla

Tabell 36: Potentiella patienter

Patient	Relation
<i>Anonyma</i>	
<okänd>	få/ges u., erbjudas u., ha rätt till u., vilja gå en u., satsa på u.
den	få/ges u.
fler	ges en reell möjlighet till u.
tio kvinnor	få/ges u.
de	ha rätt till u.
man	genomgå u.
olika personer	möjlighet att få god u.
män och kvinnor	har lika möjlighet till u
<i>Namngivna personer</i>	
Wilson Kipketer	skaffa u.
Jenny	vilja söka u.
valpen Vilma	ha u. framför sig
Tina Acketoft	ha en klar plan vad gäller u.
Tommy	sikta på u.
<i>Kategorier av människor</i>	
arbetslösa ungdomar	behöva u.
varje lärare	få/ges u.
kassörskorna	få/ges u.
elever	få/ges u., rekryteras till u., ska kunna skraddarsy sin u.
barnen	få/ges u.
arbetslösa	få/ges u., -
världens fattiga	hjälpas till u.
den arbetslöse	söka u.
invandrare	rekryteras till u., satsar på u.
forskningpersonal	satsning på u. av

barn	det ses till att x får u.
de anställda	skaffa u.
ungdomar	skaffa u.
unga människor	skaffa u.
en stor grupp svenskar	skulle kunna gå vidare till en högre u.
flyktingar	-
svenska studenter	-
förtroendevalda	-
konstnärer	-
elever på Grythytte-akademien	-
motiverade elever	satsa på u.
föräldrar	satsa på u.
23% av niorna	satsa på u.
<i>Institutioner</i>	
skolor	-
företag	ngn sätter igång med u. för

Tabell 37: Patientegenskaper

Egenskap	Patient
är attraktiva på arbetsmarknaden	högskoleingenjörer med kortare utbildning
har rätt till u.	elev, alla
behöver u.	vissa, de
bör motiveras	de som är i u.

De som ska utbildas är i stor utsträckning, liksom för bildning, unga människor. I högre grad än för bildning tillhör de dock svaga grupper som flyktingar, arbetslösa, handikappade och fattiga, vilket ger anledning att tro att utbildning skulle kunna råda bot på, eller kompensera för, dessa gruppers svaghet. En annan skillnad gentemot bildning är att de som utbildas ofta är yrkesverksamma som *de anställda, kassörskorna, läkare, vårdbiträden och den egna personalen*.

Egenskaperna hos de som utbildas är mer målinriktade än egenskaperna för dem som bildas. Jämför t ex *attraktiv på arbetsmarknaden* med *bildningstörst*.

Tabell 38: Inträde till u.

intag till u kan ske genom intagningsprov

Denna kategori var intressant nog inte aktuell för bildning. Bildning är kanske något som man kan tillägna sig utan intagningsprov.

Tabell 39: *Personer med lite eller ingen utbildning*

Innehavare	Relation
<i>Anonyma</i>	
många	drar sig för att påbörja u.
hon	får en kortare u.
<i>Namngivna personer</i>	
Mette-Marit	har ingen högre u.
Edison	utan egentlig teoretisk u.
<i>Kategorier av människor</i>	
brandmännen, högskoleingenjörerna	får/har en kortare u.
tjejer som spelat i lag i lägre divisioner	har en dålig u.
chaufförerna i Läkarjouren	har ingen medicinsk u.
äldre långtidsarbetslösa	har ingen u.
samtliga sångare	har inte genomgått professionell u.
lärare (i svenska som andraspråk)	har inte u.
resurspersonen	har lägre u.
barnskötare	med enbart gymnasial u.
personer, ensamstående föräldrar	med lägre u.
LO:s privatanställda kvinnor	med lägst utbildning
nästan alla vikarier	saknar (relevant) u.
politikerna	saknar pedagogisk u.
de som blev kallade	utan (militär) u.
många elitidrottare	utan u.

De som har liten eller ingen utbildning är i stort sett samma sorts människor som de som utbildas eller potentiellt utbildas. De kan jämföras med de personer som i tabell 11 sägs ha brist på eller sakna bildning. En skillnad som kommer till uttryck är att medan dagens specialister och tekniker kan sägas sakna bildning, så saknar de troligen inte utbildning.

4. *Instrument för utbildning*

Inga instrument för utbildning hittades.

5. *Tid för utbildning*

Tabell 40: Tid för utbildning.

<i>Tidpunkt</i>
hösten 2001
under hösten 1949
1976
<i>Utsträckning</i>
90% av fonpersonalens tid går till utbildning och rådgivning
sin näst sista termin på sin u.
tar lång tid
hela tiden (u. pågår)

Tabell 41: Process

pågå	(2)
genomförs	

Tabell 42: Påbörjande av utbildning.

Relation	Agent/patient
påbörja sin u.	vi

Tabell 43: Upphörande av utbildning.

Relation	Agent/patient
<i>Egen u.</i>	
(inte) klar med sin u.	de, jag
avsluta sin u.	flicka, Ekbladh, präster
avstängas från u.	polis
hoppas av sin u. i förtid	<okänd>
sluta sin u.	personer
slutföra sin u.	de
<i>Annans u.</i>	
u. (på högskolenivå) försvinner	-
vill stoppa u.	Hogiachef
stoppas u.	<okänd>

Tabellerna 40-43 visar att utbildning till skillnad från bildning är ett avgränsat projekt med början och slut.

6. *Plats för utbildning*

Tabell 44: Plats för utbildning

<i>Institutioner</i>	Scenskolan i Göteborg
Sjöbefälsskolan	seminariet i Halmstad
Dömens konstskola i Göteborg	
barnhemmet	<i>Orter</i>
försvarets skolor	Helsingborg
Socialhögskolan	Borås
hemmet i Torquay	Paris
Barlockinstitutet	Karlskrona
Peabody Conservatory of Music	Skogome
den exklusiva managementskolan	Restad gård
Belvoir i Schweiz	
HDK	<i>Länder och regioner</i>
el-branschen	Sverige
Beckmans linje för design	England
Skurups folkhögskola	Skåne
Militärhögskolan	
Försvvarshögskolan	<i>Övrigt</i>
fyraårig teknisk linje	ombord
distriktssköterskeskola	kurser i vävnad
företag	närområdet

De platser där utbildning förekommer är företrädesvis särskilt ägnade utbildningsinstitutioner, d.v.s. olika typer av skolor. Ibland anges bara ett geografiskt namn. I jämförelse med bildning är platserna mera klart specificerade.

7. *Innehåll i utbildning*

Tabell 45: Innehåll i utbildning

Relation	Innehåll
med	etik och moral
inom u.	ämnesutveckling, samarbetssvårigheter
ingår i	modernt material
u. byggs på	kurser
i katolska kyrkans u.	är kärleken tabu
u. för	att ge vård, lindring och tröst
krävs av en u.	mycket mer
svenska och estniska befäls u kan skilja sig åt	-
kompletterar ordinarie u.	vanliga kurser
u. kan kompletteras med	studier i historia, arkeologi
u. behöver kompletteras med	ett års studier på Chalmers
till	attackdykare, badmästare, elitsoldat, folkskollärare, fotvårdsspecialist, fritidspedagog, grafiker, ingenjör, legitimerad sjuksköterska, planingenjör, sjuksköterska, skådespelerska, trädgårdstekniker, undersköterska
i	akupunktur, arbetsmiljöfrågor, astrofysik, bokföring och data, data och språk, design och konsthantverk, det nya äldreomsorgsprogrammet, EcoDriving, ekonomi och kommunalförvaltning, entreprenörskap, etik, feministiskt självförsvar, flygmekanik, fäktning, gruppdynamik och konfliktlösning, hjärt-lungräddning, hur man hanterar kriser, hur man ska göra, idé- och lärdoms historia, industriprogrammet, internationell marknadsföring, IT, jaktliga frågor, jämställdhet, konstvetenskap, krishantering, kyrkliga frågor, lag och rätt, ledarskap och styrelsearbete, ledarutveckling för kvinnliga poliser, livsmedelshygien, livsmedelskunskap, miljöanpassat renoveringsarbete, pedagogik, praktisk byggnadsvård, svenska, svenska som andraspråk, vapenhantering, vårdfrågorna och egenvård
u. från	hela världen
u. i	grunden, botten

Utbildningens innehåll kan också beskrivas som egenskap, se tabell 31 sidan 28. När innehållet inte anges om egenskap kan det omfatta även mindre yrkesinriktade ämnen som etik och moral och kärlek. Vi kan se att innehållet beträffande utbildning oftast är mycket mer specificerat än vad som gäller bildning.

Att utbildning förekommer i grunden eller i botten får anses som metaforisk användning av ordet. Att det ligger långt ned indicerar att utbildning är något som man har användning för i andra uppgifter.

8. Sätt att bedriva utbildning

Tabell 46: Sätt att bedriva utbildning

en u. där kurserna vävs ihop till en helhet
arbete varvat med intern u. till radiotekniker
det finns brister i rutiner för u. (i arbetsmiljöfrågor)
u. enligt Minnesotamodellen
u. bedrivs på nära håll
icke-offentlig drift inom u.
tävlingen blir en u.
projektet är en u.

Utbildning genomförs på ett strukturerat och planerat sätt, t.ex. enligt Minnesotamodellen eller enligt särskilda rutiner. Sådan struktur eller planering är inte vanlig när det gäller bildning.

9. Utbildning som resultat

9.1 utbildningsprodukter

Tabell 47: Uppvisande/manifestation av utbildning.

avslöjar ngns u.	klackens höjd på skorna
marknadsför sin u.	<okänd>

Tabell 48: Utbildning som resurs.

det är slöseri med u.	om inte arbete kan anskaffas till dem
-----------------------	---------------------------------------

Eftersom utbildning kostar både tid och pengar (se tabell 32), är det inte förvånande att även utbildningen själv blir betraktad som en resurs, som man kan slösa med.

9.2 Innehavare av utbildning

Tabell 49: Innehavare av utbildning

Innehavare	Frekvens
<i>Anonyma</i>	
<i>Kvinnor</i>	
hon	8
flicka	1
<i>Män</i>	
han	7
män	1
<i>Okända</i>	
<okänd>	4
de	2
<i>Kategorier</i>	
personal	2
invandrare	2
pojkar	1

lärarna	1
svenska befäl	1
estniska befäl	1
läkarkandidat	1
sjuusköterska	1
elever	1
fondpersonal	1
akademiker	1
diakoner	1
kateketer	1
personalen vid de farligaste kärnkrafts-anläggningarna i öst	1
folk	1
instruktörer	1
människor	1
tekniker med kommersiellt intresse	1

amerikanska 30-åringar	1
manlig aktiesparare	1
journalister	1
heltidsarbetande	1
ekonom	1
befolkning	1
lärare	1
personalen	1
22,5% av Göteborgarna	1

personer	1
Skövdestudenterna	1
<i>Specifika namngivna personer</i>	
Abir	1
Anna Holtblad	1
Cecilia Uddén	1
Gustaf Taube	1
Anette Modén	1
Martin Riggs	1

Vi ser att utbildning liksom bildning i första hand tillskrivs personer snarare än organisationer. Men till skillnad från bildning råder större likhet mellan könen. Kvinnliga innehavare av utbildning omnämns ungefär lika ofta som manliga.

De yrkeskategorier som omnämns i samband med utbildning är mer specifika än i samband med bildning. Inte lärda, författare och makthavare utan personal, akademiker och lärare.

10. *Konsekvenser och användning av utbildning*

Tabell 50: Konsekvenser av utbildning.

Relation	Konsekvens
efter avslutad u.	får ngn ta emot diplom
efter en u. på några dagar	blir man diplomerad massör
man kan få x för u.	pris
nationer som satsat på u.	har klarat sig väl
sänkt minimikrav på u. ger	sänkt kvalitet (på kiropraktiker)
utan hänsyn till tidigare u.	-
(förstklassig) u. ger Sverige	bäst tillväxtpotential
att ha samma u. innebär att	man lär ut lika bra
u. ger	låg lön
svarar mot ngns u.	ett jobb
i förhållande till u.	rätt avlönad, rättvist avlönad

Att utbildning är något eftersträvansvärt märks av att man kan få diplom eller pris för att ha genomgått den. Utbildning av befolkningen är också bra för nationer. I jämförelse med bildning, där egenskaper som demokrati och kultur nämns är de egenskaper som utbildning ger mer konkreta: diplom, jobb och rättvis avlöning.

Att utbildning ger låg lön är mer förvånande; kanske menar skribenten att detta är ett missförhållande som bör förändras.

Tabell 51: Användning av utbildning.

Relation	Mål
<i>Eget innehav nödvändigt</i>	
arbetslösa ungdomar behöver u. för att få	praktik
ge förtroendevalda u. så	att de kan klara sina uppdrag
u. krävs (eller kan krävas)	på en del arbetsplatser, för att jobba, för arbeten, för ledarskap
man ska ha genomgått (föreskriven) u	för att få köra skoter
u. behövs för	att kommunen ska ta över något
u. krävs för	EU-mopeden
<i>Annans innehav nödvändigt</i>	
folk med u. behövs för	<okänt>
högre grad av (humanistisk) u. behövs	i skolan
<i>Eget innehav medel för</i>	
<man kan ha nytta av (militär) u.>	vid fronten
<u. kan vara konkurrensfördel>	<för människor>
bara en av tio med längre u. får	full a-kassa
chansen att de skall kunna utnyttja sin u. i det nya landet är ofta liten	
efter avslutad u. väntar	jobb
efter en lägre kyrkomusikalisk u.	avlade högre organistexamen
en u. som gör det möjligt	<okänt>
endast var tredje u. leder till	jobb
u. kan användas i många olika branscher för	<okänt>
man kan ha u. för	ett jobb
med fortsatt u. kan hon undvika	att bli en politikerbroiler
trots god u.	hade han få köpare och beställare
u anses ha beydelse för	<okänd>
u. (i botten) är alltid bra att ha	<okänd>
u. leder till	arbete
u. är tillräcklig för	<okänt>
<i>Annans innehav medel för</i>	
bekämpa med u.	(tankesätt?) som ligger till grund för synen på flickor
genom u.	skapar insikt om hur vi lever
med hjälp av u.	stöttas de av ngn
skapa genom u.	internationell förståelse
trots den u. som finns	kan detta inträffa
u. ges en central roll	i förslaget
u. viktig faktor för att stärka	de båda näringsgrenarna
u. kan få en roll i	en ny styrmodell för sjukhuset

Utbildning är viktigt för att få arbete, det märks tydligt i tabell 51. Även andra, obetalda uppgifter som att köra skoter, klara sina uppdrag eller för att bli en bra ledare kräver eller gynnas av att man har utbildning.

Jämför man med bildning är konsekvenserna och användningarna av utbildning anmärkningsvärt krassa. Bildning leder till samhällsförändring, att man kan förstå såväl

ordvitsar som den svåra kulturen, att man kan få till stånd demokrati o.s.v., medan utbildning leder till arbete och ekonomiskt välstånd.

Tabell 52: Konsekvenser av att ha lite eller ingen utbildning

Relation	Konsekvens
ju kortare u.	desto större missnöje
tjänar mer	barnskötare med enbart gymnasial u.
kan få kritik för (bristande u.)	SAS
gör straffbart (utan u.)	att yrkesmässigt handla med fastigheter
eftersom jag inte har u.	kan jag inte få något jobb
utan u	är det bortkastat att införa <ngt>

Att sakna utbildning, eller ha lite utbildning, är inte bra, det framgår tydligt i tabell 52. Undantag från detta finns, eftersom barnskötare med enbart gymnasial utbildning tydligen tjänar mer, vilket är en direkt parallell till konsekvenserna av att ha utbildning, se tabell 50.

11. Externa institutioner för utbildning

Se agenter.

12. Värderare av utbildning

Tabell 53: Värderare av utbildning.

Relation	Värderare
<i>Positiv till utbildning</i>	
betonar vikten av insatser för u.	näringsliv
det behövs u.	<okänd>
det kan aldrig vara fel med u.	<okänd>
det är viktigt att ungarna skaffar sig en u.	<okänd>
efterfrågar u.	kommunerna, näringslivet
har minskande intresse för u.	<okänd>
intresserad av u.	<okänd>
kan välja u.	företagen
kräver att u. inrättas	HTF, SKTF, STF
ser gärna u. i Skåne	Leijonborg
skall titta på u.	utomstående utredare
tror på en (gedigen) u.	han
tänker pressa på för att få en ny u. till Helsingborg	de
u. viktig för	mig, studenterna
vill strida för kvalitet	lärare på u.
vill veta vilken u. personalen har	de
<i>Negativ till utbildning</i>	
vill försämra u.	<okänd>
tycker sådan u. är helt onödig	22%
hyser motstånd mot u.	prästerskapet
ger sin u. sämst betyg	Skövdestudenterna
tycker u. kunde ha varit längre	Stefanija Speljak

De flesta som värderar utbildning anser att det är något bra. Återigen märks att utbildning betraktas som en samhällsfråga på ett mer explicit sätt än bildning, eftersom värderarna är t.ex. kommuner, näringsliv, fackförbund eller utredare. Men känslorna är svalare än för bildning – både kärlek och rädsla saknas.

Sammanfattning

Vi har undersökt begreppet bildning och dess relationer till andra begrepp genom att utnyttja ordböcker, tesaurusar och tidningstexter. Vi har också som jämförelse undersökt begreppet utbildning. Likheterna mellan de två begreppen är föga förvånande stora, eftersom båda är typer av lärande. Dessutom är båda företeelserna positivt värderade (även om bildning är det i högre grad och mer generellt). Dock talas det i texterna betydligt oftare om *bristande bildning* än *bristande utbildning*, vilket kanske visar att bildning trots den positiva värderingen inte längre är så vanligt. Båda företeelserna appliceras företrädesvis på unga människor och gäller generellt sett enskilda individer snarare än organisationer. Trots att vi talar om lärande organisationer talar vi inte om "bildade eller utbildade organisationer" ännu.

Skillnaderna mellan bildning och utbildning, som i sammanhanget kanske är intressantare, sammanfattas i tabell 54 nedan.

Tabell 54: Skillnader mellan bildning och utbildning.

Bildning	Utbildning
742 förekomster	36 100 förekomster
Leder till förfining och "höga värden"	Vardagligt, leder till arbete och pengar
Mindre beredskap att satsa ekonomiska resurser på bildning	Större beredskap att satsa ekonomiska resurser på utbildning
Lärda, författare, makthavare	Anställda, personla, akademiker och lärare
En pågående process	Projekt med början och slut
Brett innehåll, t.ex. <i>klassisk</i> eller <i>humanistisk</i> , utan direkt arbetslivsanknytning. Man har en bred bildning.	Smalt innehåll med yrkesinriktning, t.ex. <i>utbildning i akupunktur</i> eller <i>utbildning till planingenjör</i> . Man har en hög utbildning.
Social kompetens, personliga kvaliteter, och positiva kognitiva egenskaper som intelligens och klokhet	Specialiserat innehåll
Handlar till stor del om att tillägna sig vissa värderingar	Mer värderingsfritt

Den första tabellen visar att ordet *utbildning* är mycket vanligare (50 ggr) än *bildning*. Det tycks vara det "neutrala", omarkerade ordet i dagens Sverige. Att utbildning i högre grad än bildning anses leda till arbete, pengar och välstånd kan delvis förklara dels att det finns en större beredskap att använda ekonomiska resurser på utbildning än på bildning, och dels att ordet utbildning är nästan 50 gånger så vanligt som bildning i vår tidningskorpus – ekonomi har en framskjuten position i nyhetsbevakningen hos svenska morgontidningar.

Vidare är bildning, något förenklat, en utdragen process med brett och vagt innehåll, som också innehåller social kompetens, förfining och vissa värderingar. Utbildning är istället, likaledes förenklat, ett mer väldefinierat projekt med början och slut, med ett

specialiserat och yrkesinriktat innehåll som ska leda till arbete och pengar, och som är jämförelsevis fritt från värderingar och personliga kvaliteter. Förutom att både bildning och utbildning riktar sig till unga människor noterar man en viss skillnad. Bildning omnämns tillsammans med lärda, författare och makthavare medan utbildning nämns tillsammans med anställda, personal, akademiker och lärare. Det konkreta, yrkesorienterade hos utbildning slår igenom även här.

Mer kritiskt kan man säga att bildning till viss del handlar om att tillägna sig värderingar, framställda som kunskaper. Bildning är höjt över sådana företeelser som pengar och försörjning, och utgör snarast ett tecken på att man besitter vissa goda kvaliteter. En klassisk definition för denna typ av bildning lyder, *vett och vetande, hut och hyfsning*, där man noterar att endast ett av de fyra orden har med kunskaper att göra, och att de tre andra gäller uppförande. För denna typ av bildning vore det kanske mer adekvat att använda ordet *uppfostran* istället för bildning.

En möjlig vidareutveckling av vår analys vore att fundera över hur bildning och utbildning förhåller sig till olika positiva kognitiva kvaliteter som kunnig, klok och vis. Kan man vara bildad utan att vara kunnig, klok och vis? Kan man vara utbildad utan att vara kunnig, klok och vis? Omvänt kan man fråga sig om man kan vara kunnig, klok eller vis utan att vara bildad eller utbildad? Vi lämnar dessa frågor till läsarens fortsatta analys.

Bibliografi

- Allwood, Jens (1989) *Om att bestämma begrepp*. Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet.
- Bring (1930) *Svenskt ordförråd ordnat i begreppsklasser*. Geber, Stockholm.
- Fillmore, Charles J. (1968) *The case for case*. I E. Bach & R. Harms, (red.), *Universals in Linguistics theory*. Holt, Rinehart, and Winston, New York.
- Göteborgsposten (1993- maj 2001). 795 000 artiklar, 190 miljoner ord.
- Helsingborgs Dagblad (1994-2001). 570 000 artiklar, 140 miljoner ord.
- Nationalencyklopedins ordbok* (1996) Språkdata, Göteborg och Bokförlaget Bra Böcker, Höganäs.
- Saeed, J. I. (1997) *Semantics*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford.
- Strömberg, Alva (1995) *Strömbergs synonymordbok*. Stockholm: Strömbergs bokförlag.